

19η Μαΐου-Ημέρα Μνήμης της Γενοκτονίας των Ελλήνων του Πόντου

Η καθιέρωση της Ημέρας Μνήμης

Η 19η Μαΐου έχει καθιερωθεί ως επίσημη Ημέρα Μνήμης και Απόδοσης Τιμής προς τους Έλληνες του Πόντου που εξοντώθηκαν κατά την περίοδο 1914–1923, αλλά και ως Ημέρα Καταδίκης της Γενοκτονίας των Ελλήνων του Πόντου.

Η συγκεκριμένη ημερομηνία επιλέχθηκε, επειδή στις 19 Μαΐου 1919 ο Μουσταφά Κεμάλ αποβιβάστηκε στη Σαμψούντα του Πόντου, γεγονός που σηματοδότησε την έναρξη της οργάνωσης του εθνικιστικού κεμαλικού κινήματος και την κορύφωση των διωγμών εις βάρος του Ποντιακού Ελληνισμού.

Η Γενοκτονία των Ελλήνων του Πόντου αποτελεί μία από τις πιο τραγικές σελίδες της Νεότερης Ιστορίας του Ελληνισμού, καθώς οδήγησε στον θάνατο περίπου 353.000 Ποντίων και στον ξεριζωμό του Ποντιακού Ελληνισμού. Με την καθιέρωση της ημέρας αυτής, όπως προβλέπεται στον Νόμο 117(Ι)/2025 της Κυπριακής Δημοκρατίας, αναγνωρίζεται η ανάγκη διαφύλαξης της ιστορικής αλήθειας και η απόδοση ηθικής δικαίωσης στους Έλληνες Ποντίους ανά τον κόσμο.

Ιστορικό και ιδεολογικό πλαίσιο

Η Γενοκτονία των Ποντίων συνδέεται με την άνοδο του τουρκικού εθνικισμού και την προσπάθεια του Μουσταφά Κεμάλ να δημιουργήσει έθνος-κράτος, πλήττοντας τους Έλληνες και τους Αρμένιους. Στο πλαίσιο αυτό, η πολιτική της γενικευμένης εθνικής εκκαθάρισης αποδίδεται στην παντουρκιστική ιδεολογία που επικρατούσε την περίοδο εκείνη, ενώ ο εκτοπισμός των Ελλήνων του Πόντου εντασσόταν στο πρόγραμμα των Νεοτούρκων με στόχο την αποδυνάμωση του χριστιανικού στοιχείου (Αγτζίδης, 2001). Από την είσοδο της Τουρκίας στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο το 1914, οι Έλληνες του Πόντου υπέστησαν εκτοπισμούς, καταναγκαστική εργασία στα τάγματα εργασίας, εκτελέσεις και γενικευμένες διώξεις, ακολουθώντας τη μοίρα των ελληνικών πληθυσμών της Ανατολικής Θράκης και της Μικράς Ασίας (Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τόμ. ΙΕ΄, σ. 102).

Οι διωγμοί και η αντίσταση των Ποντίων

Οι διωγμοί των Ελλήνων του Πόντου κορυφώθηκαν την περίοδο 1916–1917, με εκτοπίσεις, εξορίες και καταναγκαστικά τάγματα εργασίας, υπό την καθοδήγηση του Ραφέτ πασά. Πολλοί Πόντιοι κατέφυγαν στα βουνά και οργάνωσαν ένοπλη αντίσταση, με γνωστότερο οπλαρχηγό τον Δημήτριο Χαραλαμπίδη (Τσιμενλή) και χαρακτηριστικό παράδειγμα

αντίστασης το χωριό Σάντα. Κατά τη διάρκεια των διωγμών εξορίστηκαν περίπου 235.000 Πόντιοι, ενώ περίπου 80.000 κατέφυγαν στη Ρωσία. Σημαντική ήταν επίσης η δράση του μητροπολίτη Αμασειάς, Γερμανού Καραβαγγέλη, και μητροπολίτη Τραπεζούντας, Χρυσάνθου, οι οποίοι προσπάθησαν να προστατεύσουν και να στηρίξουν τον ελληνικό πληθυσμό του Πόντου. (*Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμ. ΙΕ', σ. 103)

Η δεύτερη φάση της Γενοκτονίας και η προσφυγιά

Η δεύτερη φάση της γενοκτονίας διεξήχθη κατά την περίοδο της Μικρασιατικής Εκστρατείας (1919-1922), υπό την πλήρη ευθύνη της κεμαλικής ηγεσίας (Αγτζίδης, 2001). Μετά την κατάρρευση του Μικρασιατικού Μετώπου, οι Έλληνες του Πόντου εκδιώχθηκαν χωρίς προειδοποίηση, οδηγούμενοι στην προσφυγιά. Χιλιάδες μεταφέρθηκαν μέσω Κωνσταντινούπολης στην Ελλάδα, ενώ πολλοί έφτασαν εκεί πεζοί από την ενδοχώρα της Μικράς Ασίας. Λόγω του ότι δεν υπήρχαν πια επίσημες Ελληνικές Αρχές στην Κωνσταντινούπολη, αποφασίστηκε, έπειτα από συμφωνία με τους Συμμάχους, την περίθαλψη και μεταφορά τους να την αναλάβει ο Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός με εκπρόσωπο τον Α. Πάλλη. Περισσότεροι από 15.000 Πόντιοι φιλοξενήθηκαν προσωρινά στον στρατώνα Σελιμιέ στην Κωνσταντινούπολη, ενώ συνολικά περίπου 400.000 πρόσφυγες κατέφυγαν στην Ελλάδα, εκ των οποίων έως τον Φεβρουάριο του 1923 είχαν μεταφερθεί περίπου οι μισοί (*Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμ. ΙΕ', σ. 244–245).

Η μαρτυρία της Σάνο Χάλο και η σημασία της ιστορικής μνήμης

Η Σάνο Χάλο (Ευθυμία Βαρυτιμίδου), μία από τις τελευταίες εν ζωή επιζήσασες της Γενοκτονίας των Ποντίων, πέθανε το 2014 σε ηλικία 105 ετών. Ήταν η μοναδική επιζήσασα της οικογένειάς της μετά τον εκτοπισμό από την Κερασούντα και αργότερα μετανάστευσε στις ΗΠΑ. Η συγκλονιστική μαρτυρία της καταγράφηκε από την κόρη της, Θία Χάλο, στο βιβλίο «Not Even My Name» («Ούτε καν το όνομά μου»), συμβάλλοντας στη διατήρηση της μνήμης και στη διεθνή αναγνώριση της Γενοκτονίας των Ποντίων. Η ίδια, η Σάνο Χάλο αναφέρει σε μια συνέντευξη που έδωσε στο περιοδικό «Πανσέληνος» της Θεσσαλονίκης (Αγτζίδης, 2001):

«Αυτό που έκαναν ήταν θηριώδες, να καταστρέψουν οικογένειες και περιουσίες. Δεν θα μπορούσα ποτέ μου να ξεχάσω. Θέλω να θυμάμαι την οικογένειά μου. Αλλιώς θα ήταν σαν να ξεχνούσα τους ανθρώπους μου. Δεν θα το κάνω ποτέ αυτό».

Επομένως, η διατήρηση της Ιστορικής Μνήμης αποτελεί χρέος απέναντι στα θύματα, αλλά και στις επόμενες γενιές, ώστε γεγονότα βίας, μίσους και διωγμών να μην επαναληφθούν ξανά.